Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Gulyxne i Skåne 2024–2025
”Förlorar terräng”

Gunnar Svensson

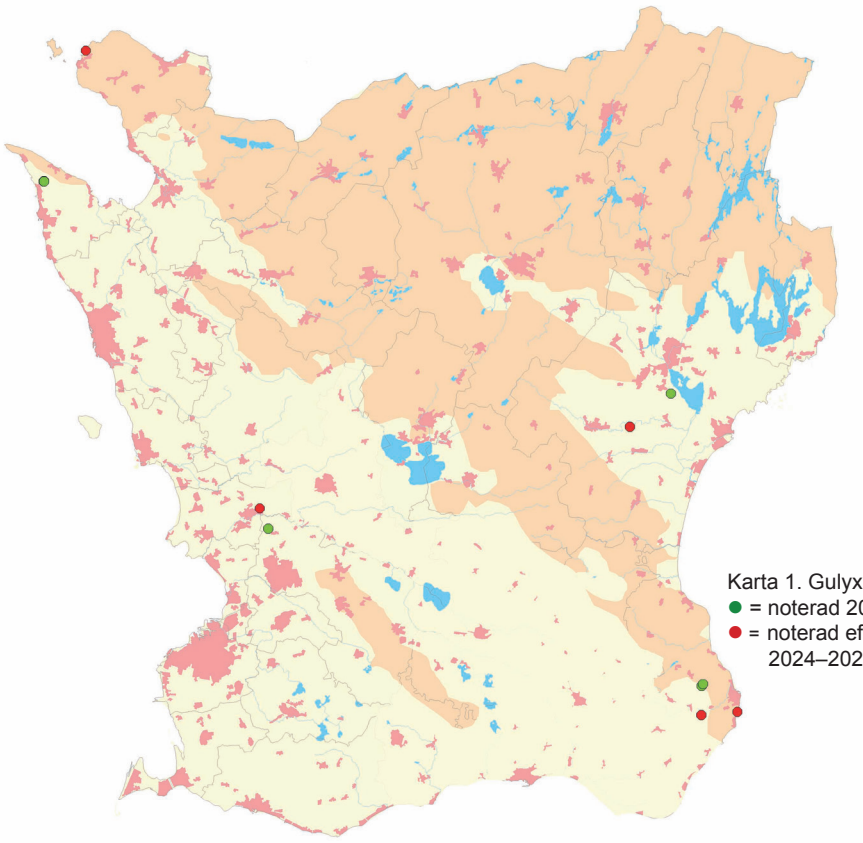
Figur 1 & 2. Gulyxne i Åsumallet i Norra Åsum. Foton: Sven Birkedal 2005.

Gulyxne *Liparis loeselii*, tidigare kallad myggnycklar, är en lågvuxen, 5–20 cm, hög orkidé med två basala ljusgröna glänsande blad och en upptill kantig stjälk. Den blommar i slutet av juni–juli med 1–10 små, blekt gulgröna blommor. Kalkbladen är smala, nedåt–utåtriktade, medan den bredare läppen är uppåtriktad. Blomman saknar sporre, är luktlös, producerar ingen nektar och växten anses huvudsakligen självpollinerande. De knappt cm-stora fruktkapslarna är upprätta. Örten förökar sig även vegetativt genom att bilda nya stamknölar. Gulyxne växer framför allt i kalkhaltiga blöta rikkärr som inte torkar upp under sommaren, och som har en viss tuvbildning med brunmossor som t.ex. skorpionmossor *Scorpidium*. Den är fridlyst och nationellt rödlistad som sårbar (VU) 2020, och är upptagen i EU:s habitatdirektiv, med åtagande att bevara befintliga växtplatser och att nya områden restaureras (SLU 2026) (Birkedal 2020) (Jacquemyn 2023).

Utbredning och historik

I Sverige förekommer gulyxne sällsynt främst i östra Uppland, Gästrikland, Södermanland samt på Gotland, Öland och i Skåne. I Norden finns den sällsynt i Danmark och på Åland. Därutöver är den utbredd, men sällsynt i Mellaneuropa (SLU 2026).

I Skåne är äldsta rapporterade fynd från Årup (Bromölla) 1824, Kristianstad 1832,

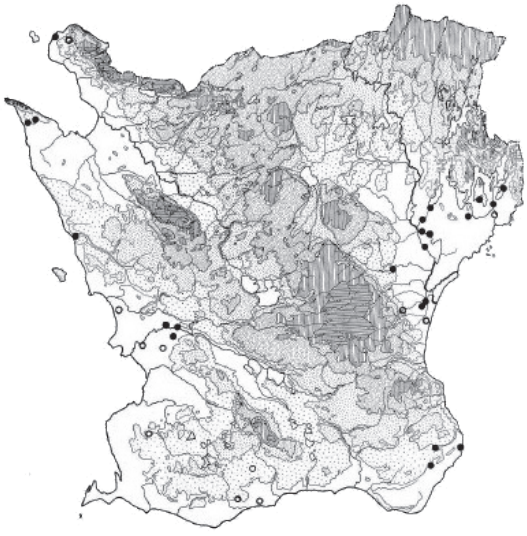

Karta 1. Gulyxne i Skåne efter 1981.
● = noterad 2024 och 2025
● = noterad efter 1981 men inte 2024–2025

Levrasjöns nordvästsida och Vejlasjöns ostsida 1835. På 1860- och 1870-talen finns rapporter från sydvästra Skåne såsom Stångby, Örtofta, Lackalänga och Oxie (Porenius 2007). Sedan tillkommer lokaler från Båstad i nordväst till Simrishamn i sydost och vid Weimarcks inventering av Skånes Flora i mitten på 1900-talet redovisas 33 lokaler, varav 11 före 1923 (karta 2).

Håkan Wittzell gjorde på uppdrag av Kristianstads och Malmöhus länsstyrelser 1981–1982 en inventering av hotade orkidéarter i Skåne och fann den då på 7 lokaler med individantal (Wittzell 1983). När Skånes flora inventerades 1989–2005 registrerades den i 7 stycken 2,5×2,5 km rutor, men då inte på Backamossen, men däremot på Stora Harrie mosse (Tyler 2007).

Lunds Botaniska Förening utförde på uppdrag av länsstyrelsen i Skåne 2006–2007 en ny inven-

Karta 2. Gulyxne i Skåne enl. Weimarck 1985.
Öppna cirklar är lokaler före 1923, men ej senare.

tering av lokaler från 1981–1982 samt nya från Skånes Flora Projektet 1989–2005, och återfann den då inte vid Torekov och Stora Harrie mosse, men upptäckte två nya lokaler på Karlaby norra och södra mosse i Östra Tommarps socken i Tomelilla (Porenius 2009). Floraväktare har under 2024–2025 besökt de senast kända lokalerna.

Resultat

Gulyxne återfanns nu endast på 5 lokaler (karta 1, tabell). Vid Torekov, med senaste fynd 1992, och Stora Harrie mosse, med senaste fynd 1989, är den troligen utgången. Vid Simris strandängar var senaste rapport 2019 och den har därefter sökts årligen utan resultat och kärret har varit torrt. Intill Lyngsjön sågs en planta senast 2023 och där har det snarast varit högt vatten i kärret, så hoppeligen kan den finnas kvar. Vid Zackows och Stångbys mossar samt vid Norra Åsum är individantalet lägre än vid tidigare inventeringar, liksom vid de nya lokalerna på Karlaby mossar från 2007.

Diskussion

Av drygt 45 historiskt kända lokaler i Skåne med gulyxne, är det endast Stångby mosse som är kvar från 1800-talet. Vid lokaler kända från 1900-talet finns den nu endast kvar vid Zackows mosse, Norra Åsum och hoppeligen vid Lyngsjön, även om den där inte återfanns vid denna inventering. Lyngsjölokalen hade ett långt uppehåll från upptäckten 1961 till återfyndet 1980 (Mattiasson 2000). Åren 2006–2007 upptäcktes två nya lokaler på Karlaby norra och södra mosse.

Förlust av lokaler med gulyxne beror rimligen på att de kalkhaltiga rikkärren dikats ut, blivit övergödda eller växt igen. Fältförsök från Danmark och norra Tyskland har visat att växten är känslig för sänkt nivå av kalkrikt markvatten, vilket leder till ökad nedbrytning av substratet i kärret, som i sin tur ger ökad tillgänglighet av fosfor, vilket är hämmande för växten (Andersen 2025, Hobritz 2025).

Tabell. Lokaler med gulyxne i skånska kommuner och antal plantor (därav blommande) vid inventeringarna 1981–1982, 2006–2007 respektive 2024–2025.

Kommun och lokal	Antal plantor (blommande) 1981	1982	Antal plantor (blommande) 2006	2007	Antal plantor (blommande) 2024	2025
Båstad						
Torekov	32 (25)		0		-	-
Höganäs						
Zackows mosse	1	1	137	83 (52)	33 (19)	53 (15)
Kävlinge						
Stora Harrie mosse	-		0*			0
Lund						
Stångby mosse		176 (46)	450 (229)	479 (258)	210	75 (44)
Kristianstad						
Lyngsjö	5 (3)		31 (27)	110 (81)	0	0
Norra Åsum	242 (96)		77 (49)	231 (155)	41 (22)	127 (63)
Siimrishamn						
Karlaby N mosse				376 (232)	81 (7)	29 (2)
Karlaby S mosse			+		117 (36)	3 (1)
Backamossen	3 (1)		0		-	-
Simris strandäng	4 (4)	5 (3)	207	26 (14)	0	0

*10 plantor 1989–2005

Sammanfattning

Gulyxne finns nu endast kvar på 5 lokaler i Skåne och individantalet tenderar att minska. Dessa lokaler har besökts varje år sedan minst 20 år tillbaka. Den är beroende av kalkrik, näringsfattig mark med hög och jämn vattennivå. Röjning av buskar och hög vegetation liksom måttligt bete anses viktigt. I ett försök att bryta den nedåtgående trenden gör länsstyrelsen i Skåne, sedan 2022, insådd av frön från närliggande lokaler, vid Ramsåsa och Ullstorp i Tomelilla kommun, samt vid Kjuge i Kristianstads kommun.

Referenser

Andersen, D. K. Ejrnaes, R. Minter, M. m. fl. 2025. Environmental drives of the decline of fen orchid Liparis loeselii. *Nordic Journal of Botany.*

Birkedal, S. 2020. *Nordens orkidéer, en fältguide.* Naturcentrum AB. Stenungsund.

Hobritz, K. Tanneberger, F. & Metz, J. 2025. Identifying risk factors for the rare, endangered fen orchid Liparis loeselii in NE Germany with a fresh approach. *Basic and Applied Ecology.*

Jacquemyn, H. Pankhurst, T. Jones, P.S. m. fl. 2023. Biological Flora of Britain and Ireland: Liparis loeselii. *Journal of Ecology*.

Mattiasson, G. 2000. Gulyxne i Skåne 1999. *Lunds Botaniska Förenings medlemsblad*.

Porenius, A. 2007. Källmaterial till återinventering av rara orkidéer i Skåne 2006–2007.

Porenius, A., Roosvall, T., Olsson, K.-A. 2009. *Skånes orkidéer – då och nu*. Länsstyrelsen i Skåne län.

SLU, Artdatabanken, 2026. Artfakta: gulyxne (Liparis loeselii). Artdatabanken.

Tyler, T. m. fl. (red). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning.* Lund.

Weimarck, H. & Weimarck, G. 1985. *Atlas över Skånes Flora.* Lund.

Wittzell, H. 1983. *Hotade orkidéarter i Skåne*. Kristianstads och Malmöhus länsstyrelser.

Figur 3. Gulyxne upptäcktes på den kalkrika, blöta betesmarken vid Lyngsjön 1961 (då 14 ex.). År 2024 och 2025 kunde den inte återfinnas, men då den är väldigt svår att upptäcka på denna lokal är det fullt möjligt att den fortfarande finns kvar. Foto: Henning och Gunnar Weimarck 1957.